УДК 658.012.12:004.4

Шурпенкова Р.К.

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БАЗИ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Анотація. Обґрунтовано необхідність створення інформаційного забезпечення для реалізації функціональних задач економічного аналізу. Визначено основні аспекти організації інформаційної бази економічного аналізу в системі управління підприємством.

Ключові слова: організація, інформаційна база, економічний аналіз, підприємство, інформаційне забезпечення.

Вступ. Прийняття управлінських рішень, з одного боку, ґрунтується на інформації, а, з другого, є процесом безперервної обробки інформації. Повідомлення є інформативними, утворюють нову інформацію, якщо вони нові, достовірні та зменшують невизначеність знань з предмету, який підлягає дослідженню та для управління.

Не завжди можна одержати всю необхідну інформацію для виконання аналітичних досліджень. І, якщо аналіз усе-таки проводиться в умовах певного браку даних, це не може зашкодити якості роботи і висновків. Проблеми з інформацією виникають не лише у разі її відсутності, перекручень, а й у зв'язку з обмеженнями щодо порядку і використання, впровадженням різного роду комерційних, службових, державних та інших таємниць. Обмеження доступу до даних підприємств і перетворення значного їх масиву в конфіденційну інформацію мають вагомі причини. В першу чергу, це перекручення даних обліку з метою ухилення від сплати податків. Це і різні порушення законів і правил при виконанні господарських операцій, відхід комерційних структур в "тінь", оборот та відмивання брудних грошей тощо. Тому створення інформаційної бази на підприємстві є вкрай необхідним і закономірним для проведення аналізу на підприємстві.

Інформаційна база про стан підприємства надзвичайно важлива як для керівництва підприємства, так і для інвесторів. Тому заслуговує на увагу проблема щодо інформаційного забезпечення підприємства. Достовірність даних про стан підприємства є важливою умовою для прийняття правильних управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для запобігання виникненню фінансової кризи потрібно проводити комплексний і системний аналіз стану підприємства. Питання інформаційного забезпечення для проведення аналізу на підприємстві розглядають такі вченні як: В.О. Василенко, Т.Д.Костенко, С.Ф.Покропивний, А.М.Поддєгіна, Дж.Кеннон, Р.Сміт, Л.Д.Білик, Л.Д.Буряк, О.І.Барановський, Ф.Ф.Бутинець, А.Д.Бутко, О.Д.Василик, О.І.Гадзевич, А.І.Даниленко, І.В.Зятковський, В.М.Івахненко, К.В.Ізмайлова, Є.Є.Іонін, Т.М.Ковальчук, М.Я.Коробов, Л.А.Лахтіонова, О.Г.Мендрул, В.О.Мец, Є.В.Мних, О.В.Павловська, А.М.Поддєрьогін, В.В.Сопко, В.М.Сутормінa, О.О.Терещенко, Т.Є.Унковська, М.Г.Чумаченко, А.В.Чупіс, С.І.Шкарабан, М.І.Яцків та ін.

Водночас у сучасних умовах проблеми створення інформаційного забезпечення економічного аналізу на підприємстві потребують подальшого їх дослідження. Особливо вони загострилися на перехідному етапі розвитку економіки України, який характеризується нестабільністю законодавчої бази та макроекономічної ситуації. Тому на даний час назріла потреба дослідження, обґрунтування та вдосконалення організації

аналізу, адаптації його до сучасних умов функціонування підприємств з урахуванням чинників ризику, що можуть вплинути у кінцевому підсумку на прийняття управлінських рішень [1, с.161-166].

Постановка завдання. Метою статті є визначення основних аспектів організації інформаційної бази економічного аналізу на підприємстві.

Виклад основного матеріалу. Процес аналізу розпочинається зі збору інформації. Це один з найважливіших етапів, на якому необхідно зібрати максимальну кількість інформації , необхідної для проведення аналітичних досліджень. Етапи здійснення аналітичних досліджень можна прослідкувати за такою схемою (рис.1).

Рис. 1. Етапи здійснення аналітичних досліджень

Для потреб економічного аналізу використовують різноманітне інформаційне забезпечення :

Планові джерела інформації. До таких джерел інформації відносять нормативні матеріали; перспективні, поточні, оперативні плани, плани-графіки виробництва; кошториси; цінники; проектні завдання; дані, одержані в маркетингових дослідженнях.

Облікові джерела інформації. До них належать дані документів бухгалтерського, статистичного та оперативного обліку, а також дані звітності(місячної, квартальної, річної, статистичної звітності).

Позаобліковi джерела інформації. До них включають матеріали обстежень, перевірок, розпоряджень, постанов, договори, угоди, рішення арбітражу та судових органів, рекламації; різноманітна технічна і технологічна документація; інша інформація не облікового і непланового характеру.

Планові джерела інформації - це сукупність даних про склад запланованого об'єкта і тенденцію його розвитку. Вони відображені в оперативних, змінних і перспективних завданнях, а також у довготермінових прогнозах розвитку підприємств, об'єднань і галузей промисловості.

На даний час утворена єдина система показників економічності суспільного виробництва на різних його рівнях: по економіці в цілому, по галузях, об'єднаннях, підприємствах, а також визначені принципи його побудови, методи вираховування окремих показників, порядок її використання в аналізі діяльності господарства.

Особливе місце в економічному аналізі займають *облікові джерела інформації*, за допомогою яких відбувається суцільне і безперервне відображення всіх операцій, їх документальне оформлення й узагальнення у вартісних вимірниках.

Бухгалтерський облік забезпечує інформацією, що дає можливість характеризувати поточну ситуацію, здійснювати контроль за всіма параметрами

господарювання, визначати найбільш доцільні напрями розвитку підприємства і створення обґрунтованої системи управління.

Позаоблікові джерела мають позасистемний характер. Їх призначення полягає у тому, щоб доповнити недостатні дані для проведення аналізу. Потреба в них виникає, як правило, за необхідності поглиблення економічного аналізу і визначення конкретних причин зміни показників, які вивчають [2, с.41-42].

Інформаційне забезпечення, що реалізує функціональні задачі економічного аналізу, є сукупністю засобів і методів побудови інформаційної бази економічного аналізу. Остання містить поточні дані про господарсько-виробничі операції інших функціональних систем обробки даних, зовнішні дані, накопичені облікові дані, а також умовно постійні дані. Інформаційне забезпечення включає такі елементи, як система показників аналізу, єдина система класифікації та кодування інформації, уніфікована система документації, масиви інформації на технічних носіях для прийняття обґрунтованих управлінських рішень або їх можливих варіантів.

Інформаційне забезпечення передбачає організацію інформаційної бази, регламентує інформаційні зв’язки та визначає склад і зміст всієї системи інформації.

Інформаційне забезпечення економічного аналізу разом із кадровим, матеріально-технічним та іншим створює необхідні умови для його проведення. Змістовність організації аналізу, його глибина і повнота обліку всіх факторів, що впливають на об'єкт, який вивчають, певною мірою визначає стан інформаційного забезпечення.

У структурі організації інформаційного забезпечення економічного аналізу розглядають два елементи:

- інформаційний фонд (базу)
- процеси перетворення даних.

Формування інформаційного фонду має підпорядковуватись певним вимогам. До загальних вимог належать: достовірність інформації, необхідність і достатність її обсягу, своєчасність передачі та подання. Порядок переліку названих вимог не залежить від їх значення. Вони рівнозначні, і недотримання кожної з них призводить до негативних наслідків. Закономірність економічної інформації, її адекватність господарським явищам визначають достовірність результатів аналізу, правильність, обґрунтованість висновків і пропозицій, що з них випливають. Використання в аналізі недостовірних даних спотворює наше уявлення про реальну економічну дію і призводить до помилкових висновків. Тому вся інформація, необхідна для аналізу, має підлягати ретельній перевірці. Дотримання умов необхідності та достатності має подвійне значення. Умова необхідності означає, що для високоякісного проведення аналізу потрібно мати всю необхідну для цього інформацію. При недостатності даних стан керівного об'єкта буде вивчений недостатньо, що може призвести до непідтверджених, помилкових рішень. Небажаним також є надлишок інформації, бо, по-перше, при затратах на збір і обробку зайвих даних зростають загальні затрати на управління, а по-друге - збільшується період використання інформаційної бази і проведення аналізу, що також призводить до несвоєчасності керівних дій. Обсяг необхідної і достатньої інформації визначають залежно від завдання і виду проведеного економічного аналізу. Так, для здійснення аналізу з метою виявлення запасів підвищення ефективності діяльності об'єднання чи його підрозділів потрібно більше вхідної інформації, ніж при оцінюванні стану даного об'єкта чи оцінюванні виконання плану за будь-якими іншими показниками. Як правило, менші обсяги інформації використовують для проведення оперативного аналізу, ніж при здійсненні періодичного кінцевого аналізу. У теорії інформації для вимірювання її кількості як специфічної одиниці прийнято біт. Практично виміри кількості інформації в бітах натрапляють на серйозні перешкоди. Тому в практиці для кількісних характеристик

обсягів даних використовують такі вимірники, як кількість алфавітно-цифрових знаків, слів, показників, документів.

З цих показників найбільшого поширення при вимірюванні обсягів даних набули техніко-економічні характеристики стану об'єкта - показники і параметри. Їх зручно використовувати тому, що на відміну від документів вони всі однакові за обсягом (це дуже важливо для одиниць виміру). На відміну від алфавітно-цифрових знаків показники і параметри є одиницями, що мають вичерпний економічний зміст і можуть бути незалежними носіями інформації; вони порівняно легко піддаються підрахунку. Точних способів визначення необхідного обсягу інформації наявні методики економічного аналізу діяльності галузей, об'єднань і підприємств не передбачають. Тому на практиці їх підбирають емпірично, тобто враховуючи попередній досвід виконання робіт подібного виду. Вимірниками інформації у таких випадках стають показники - економічні, технічні та ін. Точна кількість показників, їх склад і число років, за які їх розраховують, закладені програмою аналізу. При складанні стандартних програм економічного аналізу, що діють у межах галузі чи промислового об'єднання, можна по-іншому вирішити питання про встановлення оптимальних меж інформаційної бази для кожного з основних видів періодично повторюваного аналізу. Вимоги щодо своєчасності реєстрації і передачі економічної інформації пов'язані з необхідністю скорочення розриву в часі між виникненням відхилень від передбаченого у плані руху виробничих процесів, спричинених різними збуреннями у внутрішньому і зовнішньому середовищах, керівними діями, спрямованими на встановлення втраченої планомірності. Несвоєчасність інформації знижує або зводить нанівець їх ефективність. У подібних випадках затрати на збір і обробку даних, на проведення аналізу і підготовку рішень не дають належної віддачі. Конкретні терміни збирання інформації визначають, найімовірніше, за темпами зміни реальних процесів виробництва. Вони залежать також від способів реєстрації і передачі даних. Найчастіше застосовують такі відрізки часу фіксації економічних показників: дні, тижні, декади, місяці, квартали, роки.

Відповідним чином організована та зафіксована вхідна , проміжна та вихідна інформація на машинних носіях, утворює інформаційну базу аналізу, або базу даних (БД). Організовується БД так, що дані один раз збираються, централізовано зберігаються, модифікуються і багато разів використовуються, даючи змогу швидко діставати та модифікувати інформацію.

Можливість використання БД спрощує реалізацію комплексних запитів, знижує надмірність і підвищує ефективність застосування інформації в системах обробки даних[3, с.125-126].

Створення інформаційного забезпечення супроводжується проведенням складного комплексу робіт при впорядкуванні інформаційної бази, розробці єдиної системи класифікації та кодування даних, уніфікації документації, знаходженні ефективних засобів і методів збереження, накопичення, оновлення, пошуку та видачі даних.

Наступним етапом аналізу є збереження зібраної інформації. Технічні особливості цього залежать від засобів, які є в розпорядженні та часу для прийняття рішень. База даних може включати комп’ютерний банк даних, кодифікована картотека даних та бібліотека даних. Потрібно дотримуватись певних вимог щодо зберігання інформації:

1)незалежність інформації;

2)можливість доступу до інформації;

3)інформативність даних;

4)внутрішня інтеграція даних;

5)раціональна структура кодування даних;

6)раціональна структура зберігання даних.

Крім того, необхідно визначити способи найбільш ефективного задоволення інформаційних потреб, можливість всебічної обробки інформації за допомогою комп'ютерних технологій; розробку програм для використання інформації. Функціонування автоматизованих систем обробки інформації (АСОІ) ґрунтується на машинному перетворенні інформації про господарську діяльність підприємств. АСОІ використовується в аналітичному процесі в зв'язку із зростанням обсягів інформації до таких меж, коли комплексно контролювати виробничу і фінансово-господарську діяльність підприємства без ЕОМ неможливо.

Для розв'язання будь-якої задачі з використанням ЕОМ потрібно створити відповідне інформаційне забезпечення та модель розв'язування цієї задачі.

В інформаційних системах першого покоління для кожної задачі окремо здійснювалася підготовка необхідної інформації та алгоритм за яким складалася програма для ЕОМ. Такий підхід спричинив інформаційну та алгоритмічну надлишковість. Одна і та інформація могла використовуватись для розв'язування різних задач. Пізніше інформаційні системи другого покоління мали спільне інформаційне забезпечення для всіх задач. Така база даних забезпечувала можливість розв'язку всіх потрібних задач при допомозі управління базами даних. У третього покоління інформаційних систем є не тільки спільне інформаційне забезпечення, але і спільне математичне забезпечення, тобто базу моделей. Такі інформаційні системи стали називатися системами підтримки прийняття рішень(СППР).

Системи підтримки прийняття рішень є перспективним напрямком використання комп'ютерних технологій для підвищення ефективності управління економікою. Вони дозволяють на якісно новому рівні розв'язувати балансові задачі, та задачі розподілу прибутку, здійснювати стратегічне планування, аналіз вибору перспективних партнерів господарської діяльності.

Аналіз інформаційного забезпечення показує, що в ПЕОМ може зберігатися та формуватися необхідний обсяг даних. Це означає, що використання ПЕОМ як технічного засобу автоматизації інформаційно-обчислювальних робіт в організації економічному аналізі та прийняття управлінських рішень дає змогу суттєво скоротити обсяги зовнішньо машинної інформації, яка зберігається і обробляється вручну.

При створенні інформаційної бази економічного аналізу потрібно врахувати не лише необхідність даних у конкретному випадку, а й затрати на їх збір і обробку або надзвичайні затрати на інформаційне забезпечення, що знижують ефективність самого аналізу, тому, складаючи програму аналізу, необхідно передбачити проведення спеціальних розрахунків необхідності в інформації й оцінювання затрат на її збір і перетворення [2, с.50-54].

Висновки. З огляду на потребу постійного вдосконалення управління на основі впровадження досягнень науки першочерговим стає досягнення відповідного рівня організації інформаційної бази економічного аналізу на підприємстві. Проведення аналізу вимагає правильної організації аналітичної роботи, тобто упорядкування, налагодження координації та погодження її здійснення з метою попередження дублювання, внесення єдності в роботу окремих посадових осіб чи аналітичних органів. Інформаційна база економічного аналізу покликана забезпечувати дані про стан об'єктів, їх функціонування щодо нормативно-правових та законодавчих актів. Інформація використовується як основа для прогнозування майбутнього фінансового стану, результатів діяльності, спроможності підприємства вчасно виконувати свої зобов'язання, сплатити дивіденди тощо.

Література

1. Шурпенкова Р.К., Демко І.І. Основи організації економічного аналізу в системі управління підприємством // Регіональна економіка. - №3.- 2008. – С. 161- 166.

2. Шурпенкова Р.К. Організація і методика економічного аналізу: навч. посібник/ Р.К.Шурпенкова,І.І. Демко .- К.: УБС НБУ, 2011.- 287 с.

3. Економічний аналіз: Навч. посібник / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбаток та ін.; За ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2003. — 556 с.

Summary. Necessity of creation of information support for realization of the functional tasks of economic analysis. The main aspects of the knowledge base of economic analysis in management.

Keywords: organization, information base, economic analysis, enterprise information security.

Стаття надійшла до редакції 6.04.2012